

Мелітопольський державний педагогічний університет ім.Б.Хмельницького, Україна

Формування спортивних цінностей в умовах сучасних світоглядних орієнтацій

Дана стаття присвячена цінностям спортивної діяльності ,які виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб , інтересів, переживань , цілей, планів, способів реалізації спортивної діяльності . Спортивні цінності відображають внутрішній стан буття людини у загальнонаціональному аспекті, так як вони є формою існування нації, індивідуального і вселюдського. Соціально-філософський аналіз свідчить, що саме тому спорт як субстанційна основа розвитку особистості надає смисл індивідуальному буттю, що завжди трансформується у певних видах спортивної практики і виступає елементом самого життєвого процесу індивіда.

Ключові

слова: спорт, спортивні цінності, субстанції, філософія спорту

Melitopol state pedagogical university named after Bogdan Khmelnytsky, Ukraine

Formation of sporting values in contemporary philosophical orientatsiy

This article is devoted to sporting values that serve as the axiological soil selection needs, interests , experiences, goals, plans , ways to implement sports activities. Sporting values reflect the internal state of human existence in the national aspect , since they are a form of existence of the nation , individual and universal . Social - philosophical analysis shows that this is why the sport as a basis for the substantial development of the individual is the sense of individual existence is always transformed in certain types of sports practice and is an element of the life process of the individual. . Through sport established contacts not only with professional athletes from different countries, but also among ordinary citizens of different countries. Regarding the role of professional athletes, they are, on the one hand, facilitate the identification of citizens with their own nation-states, and on the other, are forced to think supranational and global categories. Participation of representatives of different ethnic groups within a single sports team strengthens ethnic solidarity and tolerance in society. In addition, people who play sports in their free time doing this outside national boundaries. Thus, if "taking into account the size of the sports industry in Europe, the sport, if cultivated at pan-European level, able to play a unifying role". Social and philosophical analysis shows that this is why sports as substantial basis for the development of the individual providing the sense of individual existence, because sport is always transformed in certain types of sports practice and acts as part of the life process of the individual. Intrinsic relationship of sport and spirituality serves mediated beginning between intelligence and instinct, experience of man's relation to the world of sport to other people. Sports and ultimately leads to the sense of harmony, combining images of the world with the moral laws of the individual. As a spiritual-existential sense, sports - a harmony of the soul of the

individual world implementation of the principles of sports activities. Sport as a substantial basis for the development of the individual - a unity of material and spiritual elements of human activity in which the principal place occupied by sport (physical) of the dominant culture, moral components that generally lead to progress sports community
Keywords: sports, sporting values, substance, philosophy of sport.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, Україна

Формирование спортивных ценностей в условиях современных мировоззренческих ориентаций

Данная статья посвящена ценностям в спортивной деятельности, которые выполняют роль аксиологической почвы выбора потребностей, интересов, переживаний, целей, планов, способов реализации спортивной деятельности. Спортивные ценности отражают внутреннее состояние бытия человека в общенациональном аспекте, так как они являются формой существования нации, индивидуального и общечеловеческого. Социально - философский анализ свидетельствует, что именно поэтому спорт как субстанциальная основа развития личности является смыслом индивидуального бытия, всегда трансформируется в определенных видах спортивной практики и выступает элементом самого жизненного процесса индивида.
Ключевые слова: спорт, спортивные ценности, субстанции, философия спорта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Спорт як субстанційна основа розвитку особистості – це відображення у внутрішньому духовному світі людини всієї багатоманітності природи, краси, гідності; культивування самоцінних, смислових засобів людини, зафіксованих переживаннями краси, слідування соціальним ідеалам, моральним нормам, всього того, що зветься вселюдськими цінностями; це вимоги, звернені до волі, та цілі, які стоять перед людиною; значущість тих чи інших факторів буття для особистості; ідеали, норми, які задовольняють потреби; почуття, що вказують на культурне, суспільне, чи особисте значення явищ і фактів дійсності, які оцінюються з точки зору добра і зла, справедливості і несправедливості. Спортивні цінності виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб, інтересів, переживань, цілей, планів, способів реалізації спортивної діяльності. Спортивні цінності

відображають внутрішній стан буття людини у загальнонаціональному аспекті, так як вони є формою існування нації, індивідуального і вселюдського. З давніх часів спорт є важливим форумом для спілкування людей. Він є важливою частиною життя більшості населення. Спортивні цінності, що продукуються розвитком спорту, – це продукти матеріальної, фізичної і духовної діяльності, вартість яких не зменшується і не зникає внаслідок їх споживання, як взагалі це буває з матеріальними цінностями. Наука, в якій досліджується природа, походження і розвиток, роль цінностей у становленні людини до світу, називається аксіологією (вчення про цінності). Згідно загальної теорії цінностей, будь-яка цінність визначається значимістю чи сенсом певного явища культури, суспільства, реальної дійсності. Постійна внутрішня активність людської психіки приводить до того, що виникає потреба: мріяти, винаходити, творити, інакше кажучи, жити внутрішнім духовним життям. Це життя стає не лише обслуговуючим засобом, а й самоцінністю людини, що стає іманентною її сутністю. Спортивне життя – це одна з форм емоційної, інтелектуальної та чуттєвої дії, завдяки якій формується спортивна свідомість та самосвідомість суб'єкта дії, яка майже ще не вивчена науковцями. Суб'єктами можуть бути не тільки окремі індивіди, а цілі спільноти: суспільство, нація, окрема людина. Спортивне життя суспільства умовно можна розділити на такі категорії: спортивна діяльність, спортивне виробництво, спортивна культура, спортивна свідомість і самосвідомість. Спортивна діяльність являє собою діяльність, яка спрямована на вироблення фізичної загартованості, що закріплюється певними результатами у досягненні спортивних цілей.

Актуальність дослідження. На даний час є очевидним, що сутнісний зв'язок спорту і духовності виступає опосередкованим початком між інтелектом і інстинктом, переживанням людиною свого відношення до світу спорту і до інших людей. підготовка Соціально-філософський аналіз свідчить, що саме тому спорт як субстанційна основа розвитку особистості надає смисл

індивідуальному буттю, тому що спорт завжди трансформується у певних видах спортивної практики і виступає елементом самого життєвого процесу індивіда. Спорт, в кінцевому рахунку приводить до смислової гармонії, поєднуючи образи світу з моральними законами особистості. В духовно-екзистенційному смислі, спорт – це гармонія душі з індивідуальним світом, реалізація принципів спортивної діяльності. Спорт як субстанційна основа розвитку особистості – це єдність матеріального і духовного елементів людської діяльності, в якій основне місце займають спортивні (фізичні) доміанти культури, моральні складові, що в цілому приводить до спортивного прогресу суспільства. Кожна людина має усвідомити тілесність свого фізичного буття і своєї духовної цінності, щоб існування і діяльність людини набули смислу, який складається з розуміння цінностей спортивного буття. Спортивний розвиток людини і суспільства в кінцевому рахунку залежить як від самої людини, так і від тих соціокультурних умов суспільства, в якому живе людина, від здатності людини до саморегуляції своєї суті і розкріпачення своїх потенційних можливостей, щоб бути “самою собою”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Як свідчать вчені-філософи, спорт як субстанційна основа розвитку особистості – це царина самореалізації і спосіб самобудівництва особистості, вільний вибір спортивного буття, вищий рівень розвитку саморегуляції особистості, самоутворюючий фактор тієї соціокультурної спільноти, до якої вона належить. Спорт як онтологічна реальність кристалізується в свідомості і самосвідомості особистості, рефлексії, виявленні своїх людських якостей. Спорт виступає як форма самореалізації і самовизначення особистості у певних видах спортивних змагань, необхідний етап становлення індивідуальності. Спорт – це спосіб буття людини, націленої духом, а дух – стан активності, який являє собою семантичне поле культури індивіда і не може бути розчиненим у стихії всезагального. У зв'язку з сучасними змінами, що сьогодні відбулися у цілому у світі спорту за останні

десятиліття, виникає закономірно питання: як можуть відобразитися сучасні зміни на самому феномені спорту. Перш за все, слід відмітити, що у новій ситуації ринку і комерціалізації спорту мова не йде про зміну основних ідеалів і цінностей спорту, які направлені на гармонічний розвиток особистості. Тому, на нашу думку, спорт повинен культивувати ідеали етики, культури і виховання, поєднуватися з культурою і освітою, базуватися на цінностях образу життя, що базується на радості від досягнення спортивних успіхів, на виховних цінностях доброго прикладу, на повазі і самоповазі до всезагальних етичних принципів. Як справедливо вважає К.Volkwein [1995], лозунги і заклики дотримуватися принципів моральної поведінки у спорті навряд чи внесуть серйозні зміни у ту реальну ситуацію, яка існує сьогодні в сучасному спорті, де панує лозунг «успіх будь-якою ціною». Спорт – це фундамент трудового і морального виховання людини, який формує цілеспрямованість, комплекс вольових компонентів, морально-етичні нормативи. Головні фактори спортивного успіху: 1) природа людини, його біологічні схильності; 2) працелюбство спортсмена, упертість і наполегливість на тренуваннях; 3) психологічна налаштованість на перемогу, яка задається згори (незрозуміле джерело сили); психологічні можливості, які управляють нашим організмом.

Велику роль відіграють:

1. Мотивація спортсмена як одна з самих важливих ролей у досягненні результатів спортсменів. Проте на слід вважати, що чим вищою є мотивація спортсмена, тим він є результативнішим. Нагорода є стимулом, а уявлення про неї є мотивацією. Занадто висока мотивація підвищує рівень тривоги і страху спортсмена, потребує стійкості, швидкості реакції.
2. Психологічне забезпечення являється вирішальним фактором у досягненні успіху, тому необхідна тісна співпраця лікаря, психолога і тренера, що забезпечують створення гідного психоемоційного клімату у колективі, ефективну психодіагностику, що сприяє вибору оптимального стилю діяльності

спортсмена з врахуванням типології нервової системи, особистісних особливостей особистості і спорту. Для початку доцільно навчити спортсмена мистецтву самоконтролю і саморегуляції, свідомо управляти собою на всіх етапах спортивної діяльності [1, С.91].

Агресія – (анг. aggression) - дія, поведінка, що націлена на нанесення фізичних чи моральних збитків майже до повного знищення об'єкта трактується як результат внутрішньо властивий людині психологізм, що часто асоціюється з негативними емоціями. Існує ряд концепцій, що розглядають сутність і витoki агресії: теорія інстинкту, що розглядає агресивну поведінку як вроджену (З. Фрейд); теорія спонукання, що означає потяг, направлений на причинення шкоди іншому; теорія фрустрації – агресії (Доллард); теорія зміщеної агресії (Міллер); когнітивна модель, що в центр уваги висуває емоційні й когнітивні процеси, що знаходяться в основі цього типу поведінки; теорія агресії як соціального явища, а саме як форми поведінки, засвоєної в процесі соціального навчання [2, С.205]. Становлення агресивної поведінки – складний і багатогранний процес, у якому діє багато факторів; детермінується впливом сім'ї, товаришів, засобів масової інформації. Основні детермінанти агресії: фрустрація, провокація, расові витoki; зовнішні детермінанти агресії як особливості середовища чи ситуації, що підвищують можливість появи агресії як соціального явища. Агресія може підсилюватися чи подавлятися за рахунок тих аспектів ситуації, які впливають на ступінь і характер особистої самосвідомості. Зниження рівня особистої самосвідомості, що може бути описано в термінах процесів дезінгібіції чи де індивідуалізації, сприяє виникненню агресії. Сильними детермінантами агресії можуть бути стійкі характеристики потенційних агресорів – особистісні риси, індивідуальні установки і нахили. Дані досліджень засвідчують, що у багатьох видах спорту спортсмени виражають різноманітні схильності до агресії, вільно виражають свої агресивні тенденції, направлені навіть на вираження ворожості чи

фрустрації.

Згідно з даними американських спортивних психологів, до особистісних рис спортсмена відноситься саме високий рівень агресивності, який знаходиться під контролем у спортсменів високого класу, високий рівень мотивації досягнення успіхів, екстраверсія, міцність характеру, авторитарність, емоційна стійкість, самоконтроль, впевненість у собі, схильність до ризику, незалежність і самостійність, комунікабельність, сенситивність, активність у подоланні перешкод. У цілому особистісні особливості, як і типологічні, слід враховувати при індивідуалізації спортивної діяльності. Роль фактора особистісних особливостей в успішності спортивної діяльності також розглядається при обговоренні проблеми надійності спортсмена [3, С.54].

Сама філософія олімпійського руху знаходиться на самому початковому етапі свого зародження [Речек, 1986], і, незважаючи на свою символіку, красу відкриття і відношення до Олімпійських ігор, вони не мають своєї внутрішньої суті. В той же час має місце суперечність між реальною орієнтацією учасників олімпійського руху на прагматичні цінності і тими гуманістичними ідеалами і цінностями, які проголошує олімпійська філософія. На думку О.Групе, ці ідеали слід звести до наступних характеристик: 1) концепція гармонічного розвитку особистості; 2) можливість удосконалення на шляху до високих спортивних досягнень; 3) принцип самодисципліни; 4) відмова від матеріальної користі; 5) етичний кодекс спорту; 5) формування спортивної еліти. На думку Групе (1985), у сучасному спорті практично ці ідеали все рідше використовуються в Олімпійському спорті: удосконалення вже не розцінюється вище перемоги на Олімпійських іграх; все рідше зустрічається орієнтація на гармонійний розвиток; небагато спортсменів є прихильниками єдності фізичного, інтелектуального і духовного розвитку особистості [4].

У цій ситуації вчені звертають увагу на те, що слід формувати обновлену концепцію Олімпійського руху, яка враховувала б усі тенденції глобального

розвитку цивілізації, ставлять питання про розробку як «нової філософії олімпізму» [Ленк, 1982; Boulongne, 1993; Leiper, 1980; Lenk, 1980; Parry, 1989 и др.], так і самої ролі спорту у сучасному світі у цілому [Ердем, 1992]. Тим більше, що сьогодні висловлюється думка, що соціокультурна ситуація потребує послаблення гуманістичної орієнтації олімпійської філософії, відмови від раніше проголошених цінностей. Деякі вчені вважають, що сьогодні неможливо виконати «вимогу універсальності», яка була б пов'язана з очікуванням у кожній людині ідеалу всебічно і гармонічно розвинутої особистості і здійснення цього ідеалу – поєднання розумових фізичних і моральних норм і принципів [Volkwein, 1995]. Висловлюється думка про те, що морально-етичне начало вже не є провідним у олімпійському русу, що на перший план виступають реалістичні, прагматичні тенденції, які є половині ХХІ століття – це симбіоз спорту і бізнесу у глобальному масштабі [Гуськов, 1996]. Тому в сучасних умовах слід посилювати гуманістичну спрямованість олімпійської філософії, більш чітко визначити гуманістичні цілі і пріоритети. Так, неодноразово ставилося питання змінити олімпійський девіз: "Citius. Altius. Fortius", постільки він формує у спортсменів бажання добитися перемоги будь-якою ціною, часто шляхом порушення здоров'я чи морально-етичних принципів. Тому необхідна нова філософія спорту в цілому, в основі якої краса і гармонічний розвиток особистості. Гуманістичні тенденції у світі спорту пов'язані з формуванням краси, тілесності, здоров'я людини. Сьогодні, на жаль, відсутня концепція цього формування. Розкриття аксіологічного потенціалу філософії спорту є важливою задачею у формуванні ціннісної мотивації здорового образу життя сучасної молоді. Сьогодні потрібна така філософія спорту, яка б могла б розкрити духовно-моральний, гуманістичний потенціал філософії і втягнути фундаментальні смисли філософії у ціннісну орбіту життя спорту сучасної молоді. Філософський дискурс є найбільш адекватним у дослідженні проблем спорту, постільки розкриває антропологічну, аксіологічну,

метафізичну, онтологічну глибину, неоднозначність і багатовимірність спорту як соціального і культурного феномена. Сьогодні в умовах глобалізації спорт є невід'ємною частиною глобальної культури, а поняття «великий спорт» перетворилося на легітимну частину поняття «велика політика». Спорт у сучасному світі виконує роль впливової сили, здатної як консолідувати, так і роз'єднати великі групи людей. Отже, потенціал спорту щодо створення колективних ідентичностей не міг залишитися поза увагою творців Європейського проекту, оскільки «зі вступом людства в постіндустріальну епоху спорт у масовій свідомості людей став дедалі більше виражати соціальну та культурну солідарність народів» [5, С.74]. Як відмічає Н.Пелагеша, саме спорт є важливим елементом культури та одним з найпоширеніших видів діяльності в європейських країнах, ним займаються постійно, час від часу, люди похилого віку, люди з обмеженими можливостями, діти, молодь та дорослі. Близько 20 % населення в перших 15 країнах–членах ЄС є членами спортивних клубів. Інакше кажучи, в 700000 спортивних клубах Європи займаються спортом близько 70 мільйонів осіб. Як найбільший соціальний рух у країнах–членах Європейського Союзу він пов'язаний не тільки із соціальною та культурною сферами, а й з бізнесом, наприклад, 36 % світової спортивної торгівлі відбувається в Європейському Союзі. Попереду тільки Сполучені Штати, які мають 42 %. Як підкреслює в дослідженнях та аналітичних матеріалах Єврокомісія, спорт має безпосереднє відношення до економічного розвитку об'єднання, оскільки він пов'язаний із здоров'ям, а отже, з рівнем соціальної та трудової активності громадян та витратами на медицину. У спортивних клубах, школах, на групових заняттях «переборюються» культурні клуби, школи, на групових заняттях «переборюються» культурні відмінності, що сприяє соціальній інтеграції. Завдяки спорту встановлюються контакти не тільки між професійними спортсменами з різних країн, а й між пересічними громадянами різних країн. Що стосується ролі професійних спортсменів, то

вони, з одного боку, сприяють ідентифікації громадян з власними державами–націями, а з іншого –примушують думати наднаціональними та глобальними категоріями. Участь представників різних етнічних груп у складі єдиної спортивної команди зміцнює міжетнічну солідарність і толерантність у суспільстві. Крім того, люди, які займаються спортом у вільний час, роблять це і поза національними кордонами. Таким чином, якщо «брати до уваги розміри спортивної індустрії в Європі, спорт, якщо його культивувати на пан'європейському рівні, спроможний відігравати об'єднуючу роль» [6].

Висновком даного дослідження є те , що сучасний спорт зберігає різницю соціокультурних засад, що мають різний потенціал людиновимірності.

З однієї сторони, спорт персоніфікує змагальність у сфері фізичних і психічних можливостей людини, являється типовим феноменом західної культури, що носить активістський, агональний характер, так як культ успіху поряд з культом тіла виступає найважливішою цінністю, яка мотивує спортсмена.

З іншої – спорт як складна практика духовно-тілесного самоудосконалення, базується на особливому типі світогляду, який пов'язує в одне єдине ціле людину і одухотворену природу – феномен східної культури.

Перспективи гуманізації спорту у наш час все ж пов'язані з необхідністю наслідування олімпійської холистичної традиції – досягнення ідеалу цілісного людського розвитку на основі цінностей чесності і справедливості. Ці цінності повинні бути прийняті і являти собою керівництво для спортсменів, суддів, глядачів. Гуманізація спорту передбачає також існування не тільки «великого», але й масового спорту, здатного втягнути в чесну змагальність мільйони людей.

Спорт як головна субстанція людської життєдіяльності направлений на посилення тілесності і духовності свого «Я», яке намагається вийти за свої межі, розширяє горизонти свого буття, фізичні і творчі можливості своєї буттєвості. Спорт – це відображення у внутрішньому духовному світі всього багатоманіття природи, краси, гідності, самоцінних, смислових засобів життєдіяльності

людини, всього того, що зветься вселюдськими цінностями; це вимоги, звернені до волі; цілі, які стоять перед людиною; значущість тих чи інших факторів буття для особистості; ідеали, норми, які задовольняють потреби; почуття, що вказують на особисте самозростання особистості.

Спортивні цінності виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб, інтересів, переживань, цілей, планів, способів реалізації, наслідків діяльності.

Спортивні цінності відображають внутрішній стан буття людини, вони є формою існування людини як істоти, індивідуальності, особистості.

Спорт як соціальне і культурне явище - явище амбівалентне і суперечливе, розглядається як сфера суспільного життя, у рамках якої проявляються і формуються кращі людські якості, відбувається становлення людини як духовно-тілесної істоти. Разом з тим з'являються і негативні стимули для розвитку особистості. У спорті людина розкриває і «вимірює» свої фізичні і ментальні можливості, проте в них включається і загроза виходу за межі своїх можливостей, за межі допустимої для індивіда напруги сил, яка обертається проявами «негативної волі».

Формування нового наукового напрямку філософії спорту і дослідження його проблемного поля та напрямів самореалізації людини завдяки спорту як головної субстанційної цінності буття є одним із основних завдань розвитку особистості в контексті європейської парадигми.

Список використаних джерел

1. R. Scott Kretchmar. Practical philosophy of sport and physical activity. Champaign, IL : Human Kinetics, 2005.- P. 91.
2. William J. Morgan. The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future // Jay Coakley and Eric Dunning (eds.) Handbook of Sports Studies. London: Sage, 2003. P. 205-212.
3. Ібрагімов М.. «Філософія спорту»: чи буде плідною філософія на ниві спорту? / М.Ібрагімов // Молода спортивна наука України.- 2011. Т.4. С. 54.
4. Абдулкаримов С. А. Спорт и культурная идентичность в обществе: история и современность // Этническое обозрение. – 1994. – № 5.
5. Edensor, T. National Identity. Popular Culture and Everyday Life. Oxford –New– York, 2002. – P. 74.
6. Пелагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації. – К.: НІСД, 2008. – 288 с.

Reference

1. R. Scott Kretchmar. Practical philosophy of sport and physical activity. Champaign, IL : Human Kinetics, 2005.- P. 91.
2. William J. Morgan. The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future // Jay Coakley and Eric Dunning (eds.) Handbook of Sports Studies. London: Sage, 2003. P. 205-212.
3. M Ibragimov "The philosophy of sport": will the fruitful philosophy in the field of sport? / M.Ibrahimov // Young sports science Ukraine.- 2011. V.4. P. 54.
4. S. Abdulkarimov Sports and cultural identity in a society: history and modernity // Ethnic display. - 1994. - № 5.
5. T. Edensor, National Identity. Popular Culture and Everyday Life. Oxford –New– York, 2002. – P. 74.
6. N. Pelahesha Ukraine in semantic postmodern wars: the transformation of Ukrainian national identity in the context of globalization. -K.: NISD, 2008. - 288 p.